

MISCELLANEA

Petre Din, *Spațiul românesc între secolele XVIII-XIX. Istorie, mentalități colective și imaginar social* Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015.

Cartea profesorului Din se înscrie pe făgașul deschis de școala Analelor, școală ce deplasează accentul dinspre istoria politică spre cea a civilizațiilor analizate atât prin prisma structurilor instituționale, cât și prin cea a mentalului colectiv. Mari istorici francezi ca Lucien Febvre, Marc Bloch, Philippe Aries, Georges Duby, Jacques Le Goff, au avut un impact plin de roade asupra școlii istorice clujene, istorici ca Toader și Simona Nicoară, Doru Radosav, Sorin Mitu, pentru a aminti doar câteva nume, urmând abordarea menționată. Opera, deja bogată, a profesorului Din se înscrie în această prestigioasă tradiție.

Studiile incluse, nu întâmplător, în această lucrare au ca temă centrală modernitatea. Atunci când o parte a „restului” întâlnește vestul, pentru a utiliza formula consacrată de cunoscutul istoric britanic Niall Ferguson, structurile tradiționale politico-sociale, economice și mentale sunt supuse unei puternice presiuni. Dacă schimbările de ordin economic și politic se pot petrece relativ rapid, la nivelul mentalităților colective rămânem prizonierii duratei lungi, pentru a folosi expresia consacrată de Fernand Braudel. Analiza impactului pe care schimbările cadrului politico-economic le au asupra mentalităților este realizată la nivelul întregului spațiu românesc folosindu-se repere biografice, literare și publicistice privitoare la personalități reprezentative pentru secolele XVIII și XIX.

În contextul încorporării în Imperiul Habsburgic, spațiul transilvan cunoaște profunde schimbări, trezind speranțe în rândurile elitei intelectuale românești, care vede în Curtea de la Viena un posibil aliat în încercarea de a-și afirma identitatea națională. Pe acest fundal apare și se consolidează mitul „bunului împărat”. Abordând operele lui Ioan Piuaru-Molnar, Samuil Micu și Gheorghe Șincai, lucrarea domnului Din are meritul de a decifra mecanismele prin care acest mit este

instrumentalizat de către Viena. Reușește totodată să surprindă dublul nivel de percepție a acestuia (cel al elitei și cel țărănesc).

Persistența mitului bunului împărat este evidentă și în împrejurările tragice din anii 1848-1849. Elita românească sedusă de promisiunile Vienei contribuie la salvarea imperiului. Dezamăgirea ce a urmat marchează destinul lui Avram Iancu. Dacă unii lideri de la 1848 acceptă favoruri din partea Curții imperiale, Iancu le respinge cu dispreț. Acest comportament nu este însă determinat de o boală mentală, ci de lipsa totală de încredere în împărat. Documentele cuprinse în lucrare demonstrează că, până spre sfârșitul vieții, Iancu este o persoană sănătoasă psihic, dar profund dezamăgită.

Clivajul dintre civilizația Apusului și cea a Orientului este adus în atenție prin intermediul operei lui Dinicu Golescu. Curiosul călător conștientizează starea de profundă înapoiere a Principatelor în raport cu Occidentul și sesizează totodată și unele din cauzele acestei situații. Ne surprinde actualitatea unora dintre textele lui Golescu, ne dăm seama cu ajutorul lor că o schimbare radicală nu e posibilă decât dacă atinge sfera mentalităților colective. Pentru a evidenția această actualitate, aducem în atenție doar câteva aspecte relevate de Golescu. Cumpărarea funcțiilor, lipsa de competență a demnitarilor, disfuncționalitățile administrației, exportul axat pe materii prime, lipsa de preocupare pentru învățământ sunt toate elemente ce ne încetinesc dezvoltarea. Golescu, mare admirator al Occidentului, propune un amplu program de reforme pentru a depăși starea de înapoiere. Dezvoltarea instituțiilor culturale, salarizarea stimulativă a profesorilor, organizarea sistemului medical, folosirea averilor mănăstirești pentru remunerarea profesorilor, stimularea muncii sunt doar câteva măsuri propuse în acest sens. Petre Din, abordând opera lui Golescu, reușește să găsească resorturile ideologice ale acesteia, filosofia iluministă încrezătoare în forța culturii.

Dacă pentru Golescu Occidentul este un model ce trebuie urmat, pentru Eminescu impactul civilizației vestice asupra sufletului românesc este privit cu îngrijorare. Eminescu, partizan al unei dezvoltări organice, având ca rădăcini vechea civilizație medievală românească, se opune importului unor instituții pe care le consideră nepotrivite cu spiritul românesc. Analizând o parte din publicistica marelui poet, profesorul Din evidențiază esența gândirii politice eminesciene. Refractor la modernizarea inițiată de liberali, Eminescu o consideră vinovată pentru lipsa ei de autenticitate. În viziunea sa, dezvoltarea nu se poate realiza decât plecând de la tradiția românească. Occidentalizarea a generat o birocrație parazitară ce trăiește pe spatele singurei clasei pozitive, cea țărănească. Prin această prismă trebuie văzută și chestiunea evreiască. În viziunea profesorului Din, așa-zisul antisemitism a lui Eminescu nu e unul de factură rasială, ci unul generat de resorturi socio-economice. Domnul Din are meritul de a pune în lumină contextul intern și cel internațional în care are loc dezbaterea asupra chestiunii evreiești. Subliniază totodată că atitudinea lui Eminescu este dominantă în mediul intelectual al epocii. După cum arată și Leon Volovici, personalități ca Mihail Kogălniceanu, Ion Heliade-Rădulescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Cezar Boliac, Costache Negruzzi, I.C. Brătianu au o atitudine similară.

Lucrarea profesorului Din abordează personalități cu viziuni politice diferite, dar având toate o notă comună, dragostea de țară, dorința de a-i asigura locul meritat în lume. Trebuie să remarcăm complexul aparat critic folosit de autor, precum și faptul că în multe cazuri lasă sursele să vorbească.

Volumul este un instrument necesar tuturor celor ce doresc să înțeleagă impactul modernizării asupra mentalităților, precum și ideile centrale ale unor mari spirite ale epocii (**Laszlo Fazekaș**).

